

Галушка Н.Й.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВЕКСЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ВАЛЮТІ

У статті розглянуто теоретичні та практичні питання обліку вексельних операцій. Увага автора зосереджена на проблемах бухгалтерського обліку таких операцій у векселедавця та векселедержателя.

Ключові слова: ринкова економіка, вексельні відносини, вексель, вексельна форма розрахунків, облік вексельних операцій.

ВСТУП

В умовах загострення світової економічної кризи значна кількість суб'єктів господарювання переживають глибокий спад виробництва, зменшення оборотів з продажу товарів, надання послуг, виконання робіт, тому часто не мають можливості своєчасно отримувати оплату від покупців або ж розраховуватися з кредиторами. Одним із шляхів виходу з вказаного становища є використання вексельної форми розрахунків, яка дозволяє прискорити розрахунки між суб'єктами ринку не виймаючи з поточного обороту готівкових чи безготівкових коштів, сприяє фінансовому оздоровленню, збільшенню рентабельності діяльності підприємств, а значить і поступовому виходу України з кризи.

Основні аспекти розвитку вексельного обігу широко і ґрунтовно висвітлюються в економічній літературі. Найбільш ґрунтовно проблеми вексельного обігу в Україні досліджено у працях Гуткевича С., Демківського А., Корінька М., Мороза Ю. та інших фахівців, які пропонують механізми удосконалення вексельного законодавства з метою максимального розкриття властивостей векселя, завдяки яким він став першокласним фінансовим інструментом ринкової економіки. Значна частина питань, від успішного розв'язання яких залежить становлення вексельного обігу, стосується обліку вексельних операцій. Вагомий внесок у її вивчення здійснили М. Білуха, А. Герасимович, В. Завгородній, С. Мошенський, Т. Рудненко, В. Сопко, В. Шевчук та інші, які досліджували проблеми обліку вексельних операцій як складову близьких їм за змістом розрахункових операцій.

Підвищена зацікавленість до зазначених проблем підтверджує необхідність поглиблення теоретико-організаційних аспектів обліку вексельних операцій та напрямків їх практичного застосування. Тому метою публікації стало виявлення проблем обліку вексельних операцій та пошук шляхів їх вирішення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним із важливих напрямків розвитку системи бухгалтерського обліку в сучасних умовах є вдосконалення організації та методики обліку вексельних операцій у національній валюті. Основні особливості організації обліку вексельних операцій у векселедавця та векселедержателя є наступні:

– видавати прості та переказні векселі можна лише за фактично отримані товари, виконані роботи, надані послуги (ст. 4 Закону України „Про обіг векселів в Україні” № 2374 від 05. 04. 2001 р.), при цьому сума зобов'язання за товари має бути не меншою від суми платежу за векселем. А видачею векселя є первинне вручення векселя кредиторіві (продавцю). Такий висновок можна зробити з п. 1.2 Положення про порядок здійснення банками операцій із векселями в національній валюті на території України № 508 від 16.12.2002 р., де дано визначення векселедавця і векселедержателя. Так, векселедавець – юридична або фізична особа, яка видала простий чи переказний вексель, а векселедержатель – юридична або фізична особа, яка володіє векселем, що виданий згідно з наказом, або індосований на підставі інших законних прав [7].

– порядок розрахунків за товари (роботи, послуги) у вексельній формі має бути закріплений у договорі чи додатковій угоді до нього. У них зазначають основні реквізити векселя і звичайно ж, термін оплати за ним.

Операція, при якій вексель виписують (випускають) і передають як платіжний інструмент, називається видачею (емісією) векселя. До того ж, дана операція є операцією з оформлення заборгованості за товари, роботи, послуги вексельною заборгованістю. Зазначимо, що видача векселя в оплату фактично поставлених товарів (робіт, послуг) не належить до операцій із торгівлі цінними паперами як виду професійної діяльності й не вимагає ліцензії НКЦПФР або участі в правочині ліцензованого торговця (п. 1 Рішення „Про визначення операцій, що не відносяться до торгівлі цінними паперами як виду професійної діяльності” №321 від 29. 10. 2002 р.), якщо боржник і кредитор є юридичними особами та (або) фізичними особами – СПД.

В обіг випускають прості та переказні векселі з урахуванням відсотків за час обігу векселя (процентні векселі)

та без відсотків (безпроцентні). На етапі емісії простого векселя беруть участь дві особи: векседавець (підприємство-боржник) і вексеотримувач (перший векселедержатель або підприємство-кредитор). В операції з видачі простого векселя: спочатку надходить товар від кредитора (продавця), а потім боржник (покупець) видає кредиторіві вексель. Виписавши простий вексель і передавши його продавцеві (кредиторові) за актом приймання–передачі векселів, покупець (боржник) у бухгалтерському обліку закриває заборгованість щодо отриманих товарів і формує вексельну заборгованість (фінансове зобов'язання) за кредитом субрахунку 621 „Короткострокові векселі, видані в національній валюті” або субрахунку 511 „Довгострокові векселі, видані в національній валюті” для зобов'язання з терміном погашення більше 12 місяців. А продавець (кредитор) закриває заборгованість за надані товари і формує вексельну заборгованість (фінансовий актив) за дебетом запропонованого нами субрахунку 341 „Короткострокові векселі, утримувані до погашення в національній валюті” або 182 „Довгострокові векселі одержані” відповідно до термінів погашення.

Переказний вексель, як і простий, можна видавати (емітувати) лише при оформленні боргу за фактично поставленими товарами (роботи, послуги). У складанні переказного векселя беруть участь, як правило, три особи. Крім векседавця (трасанта), котрий виступає як особа, що віддає наказ платити, і першого вексеотримувача (особи, на користь якої видають вексель), учасником операції є платник (трасат), якому дано наказ платити за векселем. До настання терміну платежу трасат має дати згоду (акцепт) на оплату векселя. Тобто ст. 4 Закону України „Про обіг векселів в Україні” № 2374 від 05. 04. 2001 р., вимагає: „На момент видачі переказного векселя особа, зазначена у векселі як трасат, або векседавець простого векселя повинна мати перед трасантом та/або особою, якій чи за наказом якої повинен бути здійснений платіж, зобов'язання, сума якого має бути не меншою, ніж сума платежу за векселем” [11].

Отже, щоб видати переказний вексель, у підприємства-векседавця мають бути непогашені дебіторська заборгованість підприємства-платника і кредиторська заборгованість перед підприємством-векселедержателем. До того ж, перша може бути і не товарною, на відміну від заборгованості між підприємством-векселедержателем і векседавцем. У бухгалтерському обліку операції з переказними векселями відображають аналогічно операціям із простими векселями. Відмінності виникають лише при видачі переказного векселя, а саме після настання належного терміну вексель пред'явлено до платежу й оплачено.

Акцептуючи вексель, трасат зобов'язується оплатити його в установленій термін і погасити (у нашому випадку – частково) свою заборгованість перед векседавцем. Це означає, що акцепт змінює стан розрахунків між векседавцем (трасантом) і платником (трасатом). Тому в бухгалтерському обліку акцепт для останнього прирівнюють до видачі власного векселя. Оскільки всі особи, що поставили індосамент (передавальний напис) на вексельному бланку, солідарно відповідальні за векселем, є ймовірність виникнення у них зобов'язань зі сплати вексельної суми. Тому, передавши вексель наступному держателю, такі особи повинні визнати в обліку зобов'язання у відповідному розмірі та відобразити його на позабалансовому рахунку 042 „Непередбачені зобов'язання”.

Для правильної податкової оцінки операцій з оформлення заборгованості векселями – видачі векселя (операції розміщення цінних паперів) та її виконання шляхом платежу грошовими коштами в безготівковій формі у встановлений термін векседавцем (трасат (акцептант), тобто здійснення останнім погашення вексельного зобов'язання (операції зі зворотного викупу або погашення цінних паперів емітентом) необхідно враховувати норми п. 23 П(С)БО 13 „Фінансові інструменти”, на підставі яких у бухгалтерському обліку визнають та класифікують вексель як конкретний вид фінансового інструменту. За рахунок цього розкривається зміст економічних і правових відносин між векседавцем та вексеотримувачем (першим власником – векселедержателем) векселя, що не допускає штучного поширення на вексеотримувача (першого власника векселя) норм Податкового кодексу України (п.153.8, ст. 153); це регламентує порядок оподаткування операцій з торгівлі цінними паперами. Нормами п. 153.9 ст. 153 Податкового кодексу передбачено, що норми п. 153.8 зазначеного кодексу не поширюються на операції платника податку – емітента з розміщення корпоративних прав або інших цінних паперів, а також з їх зворотного викупу або погашення таким платником податку – емітентом (у нашому випадку боржника, що видав вексель – векседавця (трасата). Таким чином, вексеотримувач (перший векселедержатель) начебто усунений від дії даної норми. Але операції з розміщення, зворотного викупу або погашення цінних паперів здійснює емітент, тому в нього не виникають так звані „цінно-паперові” доходи і витрати від операцій із торгівлі цінними паперами, оскільки дані операції не є операціями з торгівлі цінними паперами. Нормами ч. 8 ст.17 Закону України „Про цінні папери та фондовий ринок” стосовно розміщення (первинний випуск (емісія) та викуп (погашення) емітентом власних цінних паперів також передбачено, що це не є операціями з торгівлі цінними паперами. Щодо вексеотримувача (першого векселедержателя), то нормами абзацу 2 п. 153.8 ст. 153 Податкового кодексу України зафіксовано, що у нього при первинному розміщенні цінних паперів не виникають „цінно-паперові витрати”. Тобто операція з первинного випуску (розміщення) цінного паперу, а для векселя – його видача вексеотримувачеві (першому векселедержателю) також не є операцією з торгівлі цінними паперами у цього першого держателя векселя. До того ж, згідно з п. 14.1.247 ст. 14 Податкового кодексу торгівля валютними цінностями – це операції, пов'язані з переходом права власності на платіжні документи та інші цінні папери, виражені у національній валюті або в іноземній валюті. А в операціях із розміщення цінних паперів (видача векселя) не передбачено перехід права власності на грошові боргові вимоги за даним векселем, що підтверджено нормами п. 14.1.244 ст. 14 Податкового кодексу, в яких зазначено, що цінні папери не стають товаром за операціями з їх розміщення (відчуження першому власникові) або первинного

випуску (емісії) та погашення чи зворотного викупу. В усіх інших операціях із їх відчуження (купівля–продаж, міна (у т. ч. вексельний платіж), дарування) вексель як цінний папір – є товаром (п. 17 П(С)БО 13 „Фінансові інструменти” для фінансових активів та п. 22 П(С)БО 13 „Фінансові інструменти” для фінансових зобов’язань).

Платіж за векселем називається його погашенням, а точніше погашенням вексельного зобов’язання. Такий платіж здійснює векселедавець простого векселя, акцептант переказного, особливий платник авальованого або доміциліант доміцильованого векселя. Саме держатель векселя має проявити ініціативу та пред’явити вексель до платежу (ст. 38 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі). При погашенні вексель завжди оплачують за номінальною вартістю, до того ж, платіж за векселем на території України здійснюють тільки в безготівковій формі ст. 6 Закону України „Про обіг векселів в Україні” № 2374 від 05. 04. 2001 р.). Зобов’язання векселедавця з його оплати можуть бути виконані тільки за умови пред’явлення векселя до платежу в належному місці. Тому пред’явлення векселя до платежу повинне відбутися в місці платежу, зазначеному у векселі. Якщо місце не було прямо назване – то в місці складання простого векселя (ст. 76 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі). Місцем платежу може бути зазначена адреса банківської установи. Тоді саме туди і треба пред’являти вексель. Платіж за векселем може бути здійснений у повній сумі або частково. В останньому випадку платник повинен вимагати від векселедержателя відмітки на векселі про кожен такий платіж і розписку про його отримання (ст. 39 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі). При здійсненні платежу або за векселем у зазначений термін (погашення короткострокового вексельного зобов’язання), векселедавець простого векселя і акцептант (трасат) переказного векселя закриває заборгованість за векселем, відображаючи це в бухгалтерському обліку за дебетом 621 „Короткострокові векселі, видані в національній валюті” та кредитом рахунку 311 „Поточні рахунки в національній валюті”. При здійсненні платежу за векселем у зазначений термін (погашення довгострокового вексельного зобов’язання) повністю або частинами за згодою сторін, сума до сплати у векселедавця (трасат (акцептант) переводять із довгострокової заборгованості (дебет рахунку 511 „Довгострокові векселі в національній валюті”) до складу рахунку 611 „Поточна заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями в національній валюті” (за кредитом) і лише потім погашають за дебетом цього рахунку та кредитом рахунку 311 „Поточні рахунки в національній валюті”.

Векселеотримувач (перший векселедержатель) має відобразити в обліку операцію з надходження платежу за векселем як погашення вексельної заборгованості, відповідно:

- за кредитом запропонованих нами субрахунків 341 „Короткострокові векселі, утримувані до погашення в національній валюті” чи 343 „Поточна заборгованість за довгостроковими векселями, одержаними в національній валюті” рахунку 34 „Поточна заборгованість за векселями одержаними”;
- за дебетом рахунку 311 „Поточні рахунки в національній валюті”.

Усі наступні векселедержателі, до яких перейшов вексель за індосаментом, мають відображати операцію надходження платежу за векселем у визначений термін (погашення вексельної заборгованості), як операцію відчуження векселя її векселедавцеві (трасату) за грошові кошти. При цьому доходом від реалізації визначають суму справедливої вартості отриманих грошових коштів (номінал векселя та відсотки за процентним векселем). А саме: за кредитом запропонованих нами субрахунків 144 „Довгострокові векселі придбані” або 353 „Короткострокові векселі придбані”; в дебет рахунку 971 „Собівартість реалізованих фінансових інвестицій” та одночасно дебет субрахунку 311 „Поточні рахунки в національній валюті” та кредит субрахунку 741 „Дохід від реалізації фінансових інвестицій”.

Таким чином зобов’язання векселедавця (трасат (акцептант)) за векселем припиняються, тільки коли векселедержателю буде виплачена повна номінальна сума векселя та сума нарахованих відсотків (якщо вони передбачені) грошовими коштами в установленій термін. Відсотки за процентним векселем нараховують одночасно з погашенням вексельного зобов’язання і відображають окремо на рахунках обліку доходу та витрат від фінансової діяльності такими проведеннями у векселеотримувача (першого векселедержателя): дебет рахунку 373 „Розрахунки за нарахованими доходами”; кредит рахунку 732 „Відсотки одержані”, що потім закривають за дебетом у кредит субрахунку 311 „Поточні рахунки в національній валюті”. У векселедавця (трасата (акцептант) відсотки нараховують за дебетом рахунку 952 „Інші фінансові витрати” у кредит рахунку 684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”, з їх оплатою в дебет цього субрахунку та в кредит субрахунку 311 „Поточні рахунки в національній валюті”.

При оплаті на векселі має бути зроблена відмітка про платіж. Платник за векселем має право вимагати передачі йому оплаченого векселя з розпискою про отримання платежу (ст. 39 „Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі”). Одночасно з виплатою за векселем (погашення вексельного зобов’язання) припиняється дія права регресії, а тому закриваються непередбачені зобов’язання, що їх обліковують на позабалансовому субрахунку 042 „Непередбачені зобов’язання” векселедавців (трасат (акцептант) та індосантів. У податковому обліку операції із зворотного викупу або погашення цінних паперів, згідно з нормами 153.9 ст. 153 Податкового кодексу України – не є операціями відчуження векселя (перехід права власності на грошові боргові вимоги за ним).

Стосовно погашення вексельної заборгованості, як зазначено у підрозділі 2 (п. 3 ст. 14 Закону України „Про цінні папери та фондовий ринок” та розділі 5, 6 „Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі”), доцільно підкреслити, що під погашенням векселя мають на увазі платіж у встановлений термін та ще в безготівковій формі. Лише у такому випадку може йтися про виконання згаданих норм Податкового кодексу. Таким чином, у векселедавця (трасата (акцептанта) при погашенні вексельного зобов’язання повністю або частини в установленій термін у безготівковій формі не виникають цінно-паперові витрати, відповідно до зазначених норм Податкового кодексу на суму номінальної вартості векселя. Але виникають витрати у загальному податковому обліку на суму

нарахованих відсотків за час обігу векселя, що його погашають повністю або частинами (п. 135.5.1 ст. 135, п. 138.10.5 ст. 138 та п. 141.1 ст. 141 Податкового кодексу України. А при здійсненні згаданих операцій (пред'явлення векселя до погашення) векселеотримувачем (першим держателем), у такого платника податків не виникають доходи в звичайному податковому обліку, лише у сумі номіналу векселя, що закріплено нормами п. 136.1.11 ст. 136 Податкового кодексу України.

Відсотки за процентним векселем у такого платника податку (векселеотримувача) визначаються доходами в звичайному податковому обліку аналогічно до норм, що діють для витрат за відсотками у векседавця (трасат (акцептант)).

Операції з пред'явлення векселя до погашення наступними векселедержателями (у т. ч. векседавцями (трасатами) боржникові за векселем (векседавцеві (трасат) розглядають у податковому обліку таких осіб, як операції з подальшого відчуження векселя шляхом реіндосування на користь нових векселедержателів, згідно з нормами п. 153.8, ст. 153 Податкового кодексу України, що буде розглянуто далі. За такими операціями права власності на грошові боргові вимоги за векселем переходять шляхом його відчуження (купівля–продаж, міна (у т. ч. вексельний платіж), дарування).

У бухгалтерському обліку при набуванні векселя його векседавцем (трасат) шляхом відчуження (купівля, міна, дарування) у держателя, згідно з нормами П(С)БО 12 „Фінансові інвестиції” та п. 29, 30 П(С)БО 13 „Фінансові інструменти”. Спочатку відображають оприбуткування фінансової інвестиції: за дебетом субрахунків 144 „Довгострокові векселі придбані”, або 353 „Короткострокові векселі придбані” в кредит, або субрахунку 311 „Поточні рахунки в національній валюті”, у випадку їх придбання за грошові кошти, або субрахунку 361 „Розрахунки з вітчизняними покупцями” у випадку їх придбання в обмін на поставлені товари, роботи, послуги, або субрахунку 745 „Дохід від безоплатно одержаних активів”. Дану операцію можна здійснювати і через кредит субрахунку 377 „Розрахунки з іншими дебіторами”, з попереднім відображення його дебету в кредит, або субрахунку 311 „Поточні рахунки в національній валюті”, або 361 „Розрахунки з вітчизняними покупцями”, або 745 „Дохід від безоплатно одержаних активів” залежно від призначення – грошового розрахунку чи товарообмінного розрахунку (вексельного платежу), чи дарування відповідно.

Дана операція не приводить до зміни власного вексельного зобов'язання, що обліковують у пасиві балансу в розмірі номінальної вартості виданого векселя. Потім може відбуватись анулювання власного вексельного зобов'язання: за дебетом субрахунку 611 „Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті” для довгострокових векселів чи 621 „Короткострокові векселі, видані в національній валюті” та субрахунку 684 „Розрахунки за нарахованими відсотками” (для процентних векселів) у кредит субрахунку 741 „Дохід від реалізації фінансових інвестицій” із одночасним списанням собівартості набутого векселя за дебетом субрахунку 971 „Собівартість реалізованих фінансових інвестицій” у кредит субрахунків 144 „Довгострокові векселі придбані” або 352 „Короткострокові векселі придбані”.

У випадку подальшого відчуження оприбуткованого векселя його векседавцем як новим держателем відбувається звичайна операція його продажу за грошові кошти, або товарообмін за бартером, або безкоштовно так само, як і у всіх інших наступних векселедержателів, що буде розглянуто в операціях торгівлі цінними паперами. В бухгалтерському обліку векселеотримувача (першого векселедержателя) операцію з відчуження векселя на користь його векседавцеві (трасат) розглядають так само, як і на користь наступному векселедержателю. Тобто як продаж, міну, дарування векселя за ціною, що може бути вищою за номінал та відсотки, або нижчою від них, або рівною ним, або передаватися безкоштовно. А саме:

– за кредитом запропонованих субрахунків 345 „Векселі одержані, утримувані для продажу в національній валюті” для короткострокових та довгострокових векселів, що визнані утримуваними для продажу (відчуження), (як такі, що раніше були переведені із субрахунків 182 „Довгострокові векселі одержані” або 341 „Короткострокові векселі, утримувані до погашення в національній валюті”), а у разі відчуження процентного векселя ще й за кредитом субрахунку 373 „Розрахунки за нарахованими доходами” (попередньо нараховані за дебетом цього субрахунку і кредитом субрахунку 732 „Відсотки одержані”);

– у дебет субрахунку 311 „Поточні рахунки в національній валюті”, у разі викупу векселя за грошові кошти та в дебет субрахунку 631 „Розрахунки з вітчизняними постачальниками та підрядниками”, у разі викупу векселя у не грошовій (бартерній) формі шляхом вексельного платежу. Цю операцію можна здійснювати і через дебет субрахунку 685 „Розрахунки з іншими кредиторами”, субрахунку 311 „Поточні рахунки в національній валюті”, або 631 „Розрахунки з вітчизняними постачальниками та підрядниками” залежно від призначення – грошового розрахунку чи вексельного платежу, відповідно.

При цьому на позитивну різницю (суму премії) векселеотримувач збільшує доходи від звичайної діяльності за кредитом субрахунку 746 „Інші доходи від звичайної діяльності”, а на суму негативної різниці (сума дисконту) збільшує витрати від звичайної діяльності за дебетом субрахунку 977 „Інші витрати звичайної діяльності”, що передбачено п. 23 П(С)БО 13 „Фінансові інструменти”. За дебетом рахунку 977 „Інші витрати звичайної діяльності” списують і вартість безкоштовно переданого (подаровано) векселя наступному держателю.

У бухгалтерському обліку наступного векселедержателя операція з відчуження векселя на користь векседавця (трасат) незалежно від мети і способу розрахунку (грошова або бартерна форма) – є операцією подальшого відчуження векселя, що був раніше відчуженим на користь такого держателя, як фінансова інвестиція. Тобто дана операція є операцією з торгівлі цінними паперами. Така операція має бути відображена за кредитом

запропонованих нами субрахунків 144 „Довгострокові векселі придбані” або 353 „Короткострокові векселі придбані” в дебет субрахунку 971 „Собівартість реалізованих фінансових інвестицій”. Одночасно визнають дохід за кредитом субрахунку 741 „Дохід від реалізації фінансових інвестицій” у дебет, або субрахунку 311 „Поточні рахунки в національній валюті” при продажу за грошові кошти, або субрахунку 631 „Розрахунки з вітчизняними постачальниками та підрядниками” при розрахунку в негрошовій (бартерній) формі за одержані товари, роботи, послуги (вексельний платіж), або остання операція не відображення у випадку безкоштовної передачі векселя.

Вексель може бути відчуженим і у результаті операцій врахування банком. Тобто, якщо підприємству терміново потрібні гроші й воно не може чекати терміну погашення векселя, його можна продати банку. Операція придбання векселя банком за грошові кошти до настання терміну платежу за ним називається врахуванням векселя. Згідно з Положенням НБУ „Про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України” № 508 від 16. 12. 2002 р., врахування векселів – це форма строкового кредитування, за якої банк надає векселедержателю – пред’явнику векселя строковий кредит, до того ж, вексель може бути відчуженим лише банком. Як правило, у банку обліковують векселі, в тексті яких точно визначено термін платежу, а саме: на конкретну дату, на певну кількість днів із дати оформлення векселя, на певний термін із дати пред’явлення. При цьому на векселі має бути відмітка про дату пред’явлення векселя до оплати. Банк враховує (купує) векселі за ціною, нижчою за номінал – дисконт, як суму винагороди банку за проведення операції з обліку векселя. При обліку іногородніх векселів, окрім дисконту, можна додатково утримувати: дамно – комісію банку за інкасування іногородніх векселів; порто – суму для відшкодування поштово-телеграфних витрат банку за пересилання, яка справляють із векселедавця, якщо місце платежу за векселем не збігається з місцем обліку. Разом із векселями, що пред’являють до врахування, у банк подають реєстр векселів, форму якого встановлює банком. Дану операцію в обліку векселеотримувача (першого векселедержателя) відображають аналогічно до операцій відчуження ним векселя на користь іншого власника за грошові кошти, з визначенням лише знижки (дисконту). А саме за кредитом запропонованих нами субрахунків 345 „Векселі одержані, утримувані для продажу в національній валюті” для номінальної вартості векселя та кредитом субрахунку 373 „Розрахунки за нарахованими доходами” для нарахованих відсотків за процентним векселем у дебет рахунків 31 „Рахунки в банках” на суму отриманих грошових коштів та дебет субрахунку 977 „Інші витрати звичайної діяльності” на суму дисконту.

Одночасно нараховують відсотки на номінальну вартість векселя за період його утримання векселеотримувачем (першим векселедержателем) за дебетом субрахунку 373 „Розрахунки за нарахованими доходами” та кредитом субрахунку 732 „Відсотки одержані”. А відображення операції врахування векселя в обліку наступного держателя, який отримав раніше даний вексель за індосаментом, нічим не відрізняється від операції відчуження векселя за грошові кошти як раніше придбаної фінансової інвестиції, що продають банку. А саме: за дебетом рахунку 31 „Рахунки в банках” та кредитом субрахунку 741 „Дохід від реалізації фінансових інвестицій” для ціни відчуженого векселя (продажна вартість); одночасно списують його собівартість за дебетом субрахунку 971 „Собівартість реалізованих фінансових інвестицій” у кредит запропонованих нами субрахунків 144 „Довгострокові векселі придбані” або 353 „Короткострокові векселі придбані”.

Ще однією операцією з відчуження векселя у негрошовій (бартерній) формі є операція з міни векселя на інший вид цінного паперу, визнання в обліку котрої залежить від того, який фінансовий актив відчужують: призначений не для перепродажу векселеотримувачем (першим держателем) або призначений для перепродажу (фінансова інвестиція) наступними держателями векселя. Окрім того, необхідно оприбутковувати на баланс цінний папір, що надходить в обмін залежно від виду фінансової інвестиції (утримувані за справедливою вартістю, або за амортизованою вартістю, або методом участі в капіталі), згідно з нормами П(С)БО 12 „Фінансові інвестиції”. Тобто аналогічно до оприбуткування товарів, робіт, послуг або інших активів, що одержані покупцем від постачальників і розрахунок за якими здійснюють в обмін за передачу векселя, котрий рахується на балансі такого покупця (вексельний платіж).

Таким чином, операції з переходу права власності на грошові боргові вимоги за векселем відбуваються у випадку його відчуження (купівля–продаж, міни (у т. ч. вексельного платежу), дарування) векселеотримувачем (першим векселедержателем) новому векселедержателю (у т.ч. векселедавцю (трасат (акцептант) через передавальний індосамент або цесію (відступлення прав вимоги), а ними відчужуються у подальшому новим держателям через реіндосування або цесію. В операціях подальшого відчуження (купівля–продаж, міна (у т. ч. вексельний платіж), дарування) векселя новими власниками-держателями (у т. ч. векселедавцями (трасат (акцептант), що їх отримали у результаті попереднього відчуження у першого держателя шляхом реіндосування, в таких платників податку виникає цінно-паперовий дохід у сумі справедливої вартості отриманого майна (грошових коштів, інших активів або погашеної власної заборгованості), згідно з нормами п. 153.8, ст. 153 Податкового кодексу.

ВИСНОВКИ

Обґрунтування теоретико-організаційних аспектів обліку вексельних операцій дало змогу сформувати окремі висновки, які зводяться до наступного:

1. Сьогодні значна кількість суб’єктів господарювання переживають глибокий спад виробництва, зменшення оборотів з продажу товарів, надання послуг, виконання робіт, не маючи при цьому можливості своєчасно отримувати оплату від покупців або ж розраховуватися з кредиторами. Тому, одним із шляхів виходу з вказаного

становища є використання вексельної форми розрахунків, яка дозволяє прискорити розрахунки між суб'єктами ринку не виймаючи з поточного обороту готівкових чи безготівкових коштів, сприяє фінансовому оздоровленню, збільшенню рентабельності діяльності підприємств, а значить поступовому виходу України з кризи.

2. Облік вексельних операцій залежить від видів векселів, порядку заповнення їх показників, порядку видачі, акцепту, передачі, авалю та оцінки векселя. На наш погляд, оцінку векселя за вартістю придбання слід провадити у випадку, коли номінальна вартість перевищує витрати на його придбання. В іншому випадку – вартість, за якою вексель відображається в бухгалтерському обліку, повинна визначатися за правилами оцінки цінних паперів.

3. Розв'язання проблем вексельних розрахунків з позиції бухгалтерського обліку, сприятиме, в першу чергу, масовому використанню цього фінансового інструмента вітчизняними підприємствами, забезпечить розв'язання кризи неплатежів та підвищення ділової активності суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим, вважаємо, що використання вексельної форми розрахунків вимагає від суб'єкта господарювання формування нових підходів стосовно оновлення концепції управління підприємством, яка потребує уточнення цілей, основних задач, принципів, які стоять перед системою обліку та необхідності організаційної інтеграції обліку з іншими функціями управління.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуткевич С. О. Вексель в системі цінних паперів: проблеми становлення та розвитку: Навч. посібник / С.О. Гуткевич, М.Д. Корінько.– К.: Вид-во Європейського університету, 2004.– 119 с.
2. Демківський А. В. Вексельний обіг в Україні: Навчальний посібник / А. В. Демківський.– К.: ВІРА-Р, 2003.– 512 с.
3. Ергашев Х. Х. Бухгалтерський учет и налогообложение ценных бумаг / Х. Х. Ергашев –М., 2000.– 262 с.
4. Завгородній В. П. Бухгалтерський облік, контроль і аудит в системі управління підприємством / В.П. Завгородній. – К.: Ваклер, 1997.– 242 с.
5. Інструкція по застосуванню Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій: Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
6. Податковий кодекс України № 2755 від 2. 12. 2010 р. – VI зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
7. Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України, затверджене постановою Правління Національного банку України № 508 від 16. 12. 2002 р. із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
8. Про обіг векселів в Україні: Закон України № 2374–III від 05. 04. 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
9. Рудненко Т. Проблеми і перспективи розвитку вексельного обігу в Україні / Т.Рудненко // Фінансовий ринок України.– 2005.– №8 (22).– С. 16–19.
10. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: Навч. посібник / В.В.Сопко [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2000. – 578 с.
11. Уніфікований закон про переказні та прості векселі, додаток I до Женевської Конвенції від 7.06.1930р. [Електронний ресурс] /Ліга Націй / Офіційний переклад. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

Одержано 13.06.2012р.

Ó Галушка Н.Й., викладач кафедри обліку і контролю фінансово-господарської діяльності ПВНЗ «Європейський університет», Тернопільська філія, тел. 8(097)72-01-331, e-mail: halushechka@gmail.com